

Тема лекції:

***Захист працівника та його права на безпечну
працю -
ключова функція охорони праці***

План лекції:

- 1. Охорона праці – важливий напрямок соціальної політики країни.**
- 2. Гарантії захисту прав працівників на охорону праці.**
- 3. Охорона праці на різних етапах європейської інтеграції.**

Мета навчальної дисципліни: формування необхідного рівня знань та умінь з соціально-економічних основ охорони праці, визначених відповідними законодавчими та нормативними актами, спрямованими на збереження життя здоров'я і працездатності людини в процесі її трудової діяльності.

Завдання навчальної дисципліни: засвоєння знань для подальшого застосування у практиці та ознайомлення з нормативно-правовими засадами системи охорони праці, що регулюють трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва та матеріального і культурного рівня трудящих, зміцненню трудової дисципліни.

- Стабільний економічний розвиток країни неможливий без формування соціально забезпеченого суспільства. Поєднання проблем розвитку ринкових відносин з посиленням уваги до соціальних питань створює необхідні передумови для економічного оздоровлення, стабільного становища людини впродовж усієї трудової діяльності й після її завершення.
- Охорона праці грає важливу роль, як соціальний чинник, оскільки, якими б вагомими не були виробничі результати, вони не можуть компенсувати людині втраченого здоров'я, а тим більше життя – те і інше дається тільки один раз. Необхідно пам'ятати, що через нещасні випадки та аварії гинуть на виробництві не просто працівники, на підготовку яких держава витратила значні засоби, а в першу чергу люди – годувальники сімей, батьки і матері дітей.

- Окрім соціального, **охорона праці** має, безперечно, важливе **економічне значення** – це і висока продуктивність праці, зниження витрат на оплату лікарняних, компенсацій за важкі і шкідливі умови праці і тому подібне. За розрахунками Німецької ради підприємців наслідки нещасних випадків коштують в 10 разів більше, ніж витрати на заходи і засоби щодо їх попередження. В Україні, враховуючи мізерні витрати на заходи щодо охорони праці, ця різниця ще більша.
- Питання турботи країни про охорону праці тісно пов'язане з рівнем її індустріалізації, типом державного управління і соціальним устроєм.

- Нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання були й залишаються величезною людською трагедією, є причиною найбільш серйозних економічних втрат. У ряді найрозвинутіших у промисловому відношенні країн втрати робочого часу, пов'язані з нещасними випадками на виробництві, в чотири-п'ять разів перевищують втрати часу від страйків та інших трудових конфліктів. Часом фінансові втрати внаслідок виробничих нещасних випадків за розмірами наближаються до державних витрат на потреби національної оборони.
- *Стаття 3 Конституції України* встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Принцип відповідальності держави перед людиною, закріплений цією статтею, конкретизується в інших нормах Конституції. Тобто держава повинна бути гарантом належної реалізації передбачених Конституцією і законами прав і свобод людини та громадянина.

Соціальний захист — це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах.

Соціальне значення охорони праці полягає у збереженні трудових ресурсів держави, працездатності і трудового довголіття людини, захисті її від виробничого шкідливого впливу і професійних захворювань.

Економічне значення охорони праці полягає в ефективному використанні трудових ресурсів (висока продуктивність праці, зниження витрат на оплату лікарняних, компенсацій за важкі і шкідливі умови праці і тому подібне).

Основні принципи державної політики в області охорони праці:

- **забезпечення пріоритету життя й здоров'я працівників у процесі трудової діяльності;**
- **забезпечення гарантій права працівників на охорону праці;**
- **установлення обов'язків всіх суб'єктів правовідносин в області охорони праці, їхня відповідальність за недотримання вимог безпеки;**
- **удосконалювання правовідносин і керування в сфері охорони праці.**

Соціально-економічне значення охорони праці полягає:

- **у реалізації конституційного права громадян на охорону власного життя і здоров'я в процесі трудової діяльності;**
- **у регулюванні за участю відповідних державних органів відносин між власником підприємства, установи і організації та працівником з питань безпеки, гігієни праці й виробничого середовища;**
- **у встановленні єдиного порядку організації охорони праці в Україні;**
- **у обов'язковому соціальному страхуванні власником усіх працівників від нещасних випадків і професійних захворювань;**
- **відшкодуванні власником моральної шкоди, заподіяної працівникові.**

2. Гарантії захисту прав працівників на охорону праці.

Норми прав, що призначені регулювати трудові відносини в процесі застосування праці і суспільного захисту людей праці закріплені:

- у вигляді прав і свобод громадян в Конституції України;**
- в Кодексі Законів про працю (КЗпП) України;**
- в інших законодавчі актах, що регулюють трудові відносини в Україні;**

- **у вигляді локальних правових норм, які створені за безпосередньої участі учасників трудових відносин (трудоий, колективний договір);**
- **у вигляді роз'яснення Верховного Суду України для однакового застосування судами чинного законодавства про працю;**
- **в міжнародних правових актах про працю, актах Міжнародної Організації Праці, Міжнародного Кодексу Праці.**

Принципи трудового права:

- **принцип свободи праці;**
- **рівноправності в галузі праці;**
- **договірного характеру праці;**
- **визначеності трудової функції;**
- **стабільності трудових відносин;**
- **матеріальної зацікавленості в результатах праці**
- **безпеки праці;**
- **участі трудових колективів і профспілок у вирішенні питань встановлення умов праці та здійснення контролю за дотриманням законодавства про працю;**
- **матеріального забезпечення у разі непрацездатності, настання старості, при хворобі, в зв'язку із материнством.**

• Державна політика в галузі охорони праці базується на принципах:

- пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці;
- - підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці;
- - комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень у галузі науки і техніки та охорони довкілля;
- - соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- - встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності;

- адаптації трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану;
- - використання економічних методів управління охороною праці, участі держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці, залучення добровільних внесків та інших надходжень на ці цілі, отримання яких не суперечить законодавству;
- - інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;
- - забезпечення координації діяльності органів державної влади, установ, організацій, об'єднань громадян, що розв'язують проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці, а також співробітництва і проведення консультацій між роботодавцями та працівниками (їх представниками), між усіма соціальними групами під час прийняття рішень з охорони праці на місцевому та державному рівнях;
- - використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва.

- **Основною проблемою сфери охорони праці залишається моральна застарілість нормативно-правової та нормативно-технічної бази регулювання відносин у сфері охорони праці, оскільки більшість актів нормативно-технічного характеру залишаються чинними ще з часів СРСР.**
- **Однією з причин незадовільного стану охорони праці в Україні є неврахування в цій сфері європейських та міжнародних стандартів.**
- **Одним із основних напрямків інтеграційного процесу в сфері охорони праці є адаптація національного законодавства до законодавства ЄС.**

3. Охорона праці на різних етапах європейської інтеграції.

Питання турботи країни про охорону праці тісно пов'язане з рівнем її індустріалізації, типом державного управління і соціальним устроєм.

- Аристотель (384–322 рр. до РХ) вивчав умови праці.
- Гіппократ (460–377 рр. до РХ) звернув увагу на шкідливий вплив пилю, який утворюється при видобуванні руди, на організм.
- В 1830-1840-х роках в Англії виник рух чартистів, які на протязі декількох років вносили в парламент петиції з вимогами обмеження тривалості робочого тижня, заробітної плати.

- Україна з 1954р. є членом Міжнародної Організації Праці (1919 р.)
- Договором про Європейське Економічне Співтовариство (Римський договір, 1957 р.) почалася гармонізація трудового законодавства держав-членів ЄС щодо статусу працівників-мігрантів.
- У 70-х роках Європейська Комісія починає застосовувати термін “Соціальний Союз”. Конкретизуючи об’єкти соціальної політики Співтовариства, Європейська Комісія наголошувала на необхідності правової регламентації відносин зайнятості, становища жінок та сезонних трудящих, охорони здоров’я на робочому місці, статусу категорій осіб, котрі потребують підтримки, співробітництва національних установ у сфері праці та посилення соціального діалогу.

- **На Паризькій зустрічі глав держав та урядів держав-членів Європейських Співтовариств 1972 р. було досягнуто консенсусу щодо необхідності формування самостійної соціальної політики Європейських Співтовариств.**
- **30 жовтня 1989р. була прийнята Хартія Співтовариств про основні соціальні права трудящих.**

У Хартії були закріплені право на вільне пересування працівників у рамках Європейського Співтовариства, право вільного вибору професії, право на поліпшення умов життя та праці, право на соціальне забезпечення, свобода асоціацій та колективних переговорів, право на професійну освіту, заборону дискримінації за ознакою статі у трудових і соціально-забезпечувальних відносинах, право на інформацію та консультації, право на охорону здоров'я та гігієну праці, право дітей, непрацездатних та літніх осіб на захист.

- **Соціальні завдання Європейського Співтовариства було деталізовано у відповідних положеннях Маастрихтського договору 1993 р.**
- **Ніццьким договором в грудні 2000 р. була прийнята нову редакцію ст. 137 Договору про Європейський Союз, в якій визначено правові підстави політики ЄС в сфері охорони праці.**

Домашнє завдання:

1. Визначити поняття:

- трудові ресурси країни
- умови праці
- продуктивність праці

2. Опрацювати та підготувати доповідь щодо Римського договору (1957 р.) стосовно трудового законодавства . (Виконують здобувачі за списком групи №7-9).
3. Опрацювати та підготувати доповідь щодо Хартії співтовариств (1989 р.) стосовно основних соціальних прав працівників. (Виконують здобувачі за списком групи №10-17).
4. Опрацювати та підготувати доповідь щодо Маастрихтського договору (1993 р.) стосовно соціального завдання Європейського Співтовариства. (Виконують здобувачі за списком групи №18-21).
5. Опрацювати та підготувати доповідь щодо Ніццького договору (2000 р.) стосовно правових підстав політики ЄС в сфері охорони праці. (Виконують здобувачі за списком групи №22-26).